

**YURAK-QON TOMIR KASALLIKLARIDA
FUNKSIONAL DIAGNOSTIKANING O'RNI**

Ochilova N.U.

*Samarqand davlat tibbiyot universiteti davolash ishi fakulteti talabasi
Samarqand davlat tibbiyot universiteti. Samarqand, Uzbekistan*

Kirish. Yurak-qon tomir kasalliklari bugungi kunda dunyo miqyosida aholi salomatligiga jiddiy xavf tug'dirayotgan eng muhim tibbiy-ijtimoiy muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu kasalliklar mehnatga layoqatlilikning pasayishi, nogironlik va o'lim ko'rsatkichlarining yuqori bo'lishiga sabab bo'lmoqda. Aholi o'rtasida arterial gipertenziya, yurak ishemik kasalligi, yurak ritmi buzilishlari, yurak yetishmovchiligi va boshqa kardiovaskulyar patologiyalarning keng tarqalganligi ularni erta aniqlash va samarali davolashning zamonaviy usullarini joriy etishni taqozo etadi. Shu nuqtai nazardan, funksional diagnostika usullari yurak-qon tomir tizimi faoliyatini baholash, kasalliklarni erta bosqichlarda aniqlash, patologik jarayonning og'irlik darajasini belgilash hamda davolash samaradorligini nazorat qilishda alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu usullar invaziv bo'lmaganligi, nisbatan xavfsizligi va yuqori informativligi bilan ajralib turadi.

Kalit so'zlar: yurak-qon tomir kasalliklari, funksional diagnostika, elektrokardiografiya, EKG, Xolter monitoringi, ehokardiografiya, ExoKKG, yuklama sinovlari, tredmil-test, veloergometriya;

Funksional diagnostika - bu organizm a'zolari va tizimlarining funksional holatini turli instrumental tekshiruv usullari yordamida baholashga qaratilgan tibbiyot yo'nalishidir. Kardiologiyada funksional diagnostika yurakning elektr faolligi, qisqaruvchanlik qobiliyati, gemodinamik ko'rsatkichlari hamda jismoniy yuklamaga moslashish imkoniyatlarini o'rganishga xizmat qiladi [1,2].

Funksional diagnostika usullarining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat: yurak-qon tomir kasalliklarini erta aniqlash, kasallikning og'irlik darajasini baholash, asoratlarni rivojlanish xavfini prognoz qilish, davolash taktikasini tanlash, davolash samaradorligini monitoring qilish, rehabilitatsiya jarayonini nazorat qilish.

Elektrokardiografiyaning ahamiyati

Elektrokardiografiya (EKG) yurak-qon tomir kasalliklarini tashxislashda eng keng qo'llaniladigan funksional diagnostika usullaridan biridir. Ushbu usul yurakning elektr faolligini qayd etish orqali miokardning funksional holati haqida muhim ma'lumot beradi [3,4].

EKG yordamida quyidagi holatlar aniqlanishi mumkin:

yurak ritmi va o'tkazuvchanlik buzilishlari, miokard ishemiyasi, o'tkir va

o'tkazilgan miokard infarkti, yurak bo'lmalchalari va qorinchalarining gipertrofiyasi.

- elektrolitlar almashinuvi buzilishlari.

EKG usulining afzalliklari uning oddiyligi, tez bajarilishi, iqtisodiy jihatdan qulayligi va keng ommaga tatbiq etish imkoniyatlaridir. Shu sababli u birlamchi tibbiy bo'g'inlarda skrining usuli sifatida ham keng qo'llaniladi.

Xolter monitoringining diagnostik ahamiyati

Xolter monitoringi EKGni 24-48 soat yoki undan uzoq muddat davomida uzluksiz qayd etish usuli hisoblanadi. Ushbu tekshiruv bemorning kundalik faoliyati davomida yurak faoliyatidagi o'zgarishlarni aniqlash imkonini beradi [5,6].

Mazkur usul quyidagi holatlarni tashxislashda muhim ahamiyatga ega:

- paroksizmal aritmiyalar;
- vaqt-vaqti bilan kuzatiladigan o'tkazuvchanlik buzilishlari;
- yashirin miokard ishemiyasi;
- yurak urishidagi pauzalar;
- antiaritmik davolash samaradorligini baholash.

Xolter monitoringi yordamida oddiy EKG vaqtida qayd etilmaydigan patologik o'zgarishlarni aniqlash mumkin bo'ladi [4].

Exokardiografiyaning o'rni

Ehokardiografiya (ExoKG) ultratovush tekshiruvi asosida yurakning anatomik va funksional holatini baholash imkonini beruvchi yuqori informativ usul hisoblanadi [3,4].

Ehokardiografiya yordamida:

- yurak bo'shliqlarining o'lchamlari aniqlanadi;
- miokardning qisqaruvchanlik funksiyasi baholanadi;
- chiqarib yuborish fraksiyasi hisoblanadi;
- yurak klapanlari holati tekshiriladi;
- tug'ma va orttirilgan nuqsonlar aniqlanadi;
- perikard patologiyalari tashxislanadi.

Yurak yetishmovchiligi bo'lgan bemorlarda ExoKG prognozni baholash va davolash strategiyasini tanlashda muhim mezon hisoblanadi.

Yuklama sinovlari

Yuklama sinovlari yurakning jismoniy zo'riqishga javob reaksiyasini o'rganishga asoslangan. Amaliyotda veloergometriya va tredmil-test keng qo'llaniladi.

Ushbu tekshiruvlarning asosiy vazifalari quyidagilar:

- yashirin koronar yetishmovchilikni aniqlash;
- stenokardiya tashxisini tasdiqlash;
- jismoniy yuklamaga tolerantlikni baholash;
- koronar xavfni stratifikatsiya qilish;
- davolash va rehabilitatsiya samaradorligini nazorat qilish.

Yuklama testlari yurak ishemik kasalligini tashxislashda muhim diagnostik ahamiyatga ega bo'lib, invaziv tekshiruvlarga ko'rsatmalarni aniqlashda ham yordam beradi.

Arterial bosimni sutkalik monitoring qilish

Arterial bosimni sutkalik monitoring qilish usuli 24 soat davomida qon bosimining dinamik o'zgarishlarini qayd etishga asoslanadi.

Ushbu usul yordamida:

- arterial gipertenziya tashxisi aniqlashtiriladi;
- "oq xalat gipertenziviyasi" aniqlanadi;
- yashirin gipertenziya tashxislanadi;
- tungi va kunduzgi bosim profili baholanadi;
- antigipertenziv davolash samaradorligi nazorat qilinadi.

Sutkalik monitoring yurak-qon tomir asoratlari xavfini prognoz qilishda ham katta ahamiyatga ega.

Funksional diagnostikaning zamonaviy kardiologiyadagi ahamiyati

So'nggi yillarda funksional diagnostika texnologiyalarining takomillashuvi yurak-qon tomir kasalliklarini aniqlash sifatini sezilarli darajada oshirdi. Raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt elementlari va masofaviy monitoring tizimlarining joriy etilishi diagnostik imkoniyatlarni yanada kengaytirmoqda [1,2].

Funksional diagnostika quyidagi ustunliklarga ega:

- invaziv bo'lmaganligi;
- yuqori diagnostik aniqligi;
- takroriy qo'llash imkoniyati;
- nisbatan xavfsizligi;
- iqtisodiy samaradorligi;
- kasalliklarni erta aniqlash imkoniyati.

Shu bilan birga, funksional diagnostika natijalarini klinik belgilar va laborator ko'rsatkichlar bilan kompleks baholash to'g'ri tashxis qo'yishning asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi [6].

Xulosa. Yurak-qon tomir kasalliklarida funksional diagnostika zamonaviy kardiologiyaning ajralmas qismi hisoblanadi. Elektrokardiografiya, Xolter monitoringi, ehokardiografiya, yuklama sinovlari hamda arterial bosimning sutkalik monitoringi kasalliklarni erta aniqlash, ularning kechishini baholash va davolash samaradorligini nazorat qilishda muhim o'rin tutadi. Mazkur usullarni amaliyotga keng joriy etish yurak-qon tomir kasalliklaridan kelib chiqadigan nogironlik va o'lim ko'rsatkichlarini kamaytirishga xizmat qiladi. Shu sababli funksional diagnostika usullarini takomillashtirish va ulardan oqilona foydalanish kardiologiya sohasining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Braunwald E. Heart Disease: A Textbook of Cardiovascular Medicine. – Philadelphia: Elsevier, 2022.
2. Hurst J.W. The Heart. – New York: McGraw-Hill Education, 2021.
3. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligining yurak-qon tomir kasalliklarini tashxislash va davolash bo‘yicha klinik tavsiyalari.
4. ESC Guidelines for the diagnosis and treatment of cardiovascular diseases. European Society of Cardiology, 2023.
5. Otto C.M. Textbook of Clinical Echocardiography. – Elsevier, 2021.
6. Zipes D.P., Libby P., Bonow R.O. Braunwald’s Heart Disease Review and Assessment. – Elsevier, 2022.